

УДК 811.111.001.891

**КОЛАБОРАТИВНЕ НАВЧАННЯ В ПРОЦЕСІ ФОРМУВАННЯ
КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ПРИ ПІДГОТОВЦІ
ВЧИТЕЛІВ ІНОЗЕМНИХ МОВ
COLLABORATIVE LEARNING IN THE COMMUNICATIVE
COMPETENCE FORMING PROCESS FOR FOREIGN LANGUAGES
TEACHERS TRAINING**

Нестеренко І. Б.,

канд. пед. наук,

доцент кафедри іноземних мов

Уманського державного педагогічного

університету імені Павла Тичини

Стаття продовжує цикл публікацій автора, присвячений модернізації змісту підготовки вчителів іноземних мов в Україні, дослідженню найефективніших форм та методів навчання, а також проблемам вдосконалення фахової підготовки педагогічних кадрів, підвищення їхньої кваліфікації. В рамках комунікативної компетентності у статті обґрунтовано можливості та доцільність впровадження у навчальний процес колаборативної форми навчання у процесі професійної підготовки майбутніх фахівців філологічної сфери у вищій школі; шляхи оновлення форм та методів навчання; висвітлено підходи науковців до розкриття сутності поняття колаборативного навчання студентів у вищому навчальному закладі; проведено порівняльний аналіз кооперативного та колаборативного навчання.

З'ясовано, що використання у навчальному процесі колаборативної форми навчання під час професійної підготовки майбутніх фахівців філологічної сфери у вищій школі є одним із засобів інноваційно-творчого вдосконалення освітнього простору. Завдяки колаборативному навчанню створюються умови для саморозвитку, самовдосконалення й самореалізації

особистості. Таке навчання у співробітництві визначається як спільна організація навчання, за якої студенти з різними здібностями та інтересами співпрацюють у малих групах із метою завершення проекту чи вирішення проблеми.

Перераховано форми, методи (співбесіда, круглий стіл, фокус-список, анкетування й опитувальники, парне анотування статті, рольова гра, вирішення проблемних ситуацій, головоломка, гнучкі п'ятниці, навчання на місці і т. д.), а також алгоритм дій, доцільні при плануванні колаборативного навчання. Такий тип навчання розширює традиційну систему освіти, перетворюючи знання, вміння та навички студентів у ключові компетентності, серед яких спілкування займає особливе місце.

Ключові слова: колаборативне навчання, кооперативне навчання, комунікативна компетентність, модернізація, професійна підготовка.

The article continues the author's series of publications on the modernization of the foreign languages teachers training content in Ukraine. The most effective forms and methods of teaching, as well as the problems of improving the professional training and studying skills of pedagogical staff are also investigated in the article. Within the framework of communicative competence, the article substantiates the possibilities and expediency of introducing a collaborative form of education in the process of the future philological specialists professional training in higher educational process. The ways of updating teaching forms and methods, scientists' approaches to uncovering the essence of the students collaborative learning concept in higher education are considered in the article. A comparative analysis of cooperative and collaborative training was conducted.

It was founded that Collaborative learning is one of the innovative and creative improvements in the educational space that creates conditions for person's self-development, self-improvement and self-realization. Collaborative learning is an educational approach to teaching and learning that involves groups of students working together to solve a problem, complete a task, or create a product. Such

kind of learning is based on the idea that learning is a naturally social act in which the participants talk among themselves, learn something together – a task or activity is divided between a group with each member fulfilling a particular role.

This type of learning enhances the traditional system of education and changes the content and forms of learning, transforming students' knowledge, skills and competences into key competencies, among which communication takes a special place.

Key words: collaborative learning, cooperative learning, communicative competence, modernization, vocational training.

Постановка проблеми. Доба значних перетворень кінця 90-х років ХХ ст. – початку ХХІ ст. пов'язана з нагальною потребою у компетентних учителях, необхідністю розв'язувати актуальні проблеми вдосконалення фахової підготовки педагогічних кадрів, а також підвищення їхньої кваліфікації. Високі вимоги до вчителя об'єктивно відображають сутність його діяльності як інтегральної і соціально значущої у суспільстві. Зважаючи на орієнтацію на інтеграцію з цивілізованою світовою спільнотою, об'єктивні потреби ділових відносин із зарубіжними партнерами, а також економічний розвиток України, зростає потреба у модернізації змісту підготовки вчителя іноземних мов, оскільки від них залежить розвиток всебічно розвиненої особисті, здатної жити і працювати в сучасному європейському просторі. Саме Іноземна мова в силу своєї специфіки володіє набагато більшими можливостями, ніж інші предмети навчального циклу. Вивчаючи іноземну мову, майбутні фахівці навчаються бути мовними партнерами, підвищують свою культуру спілкування з іншими людьми, оволодівають мовним етикетом, вчать вирішувати різні комунікативні задачі, пізнають стратегію та техніку діалогічного і групового спілкування.

Нині процес підготовки вчителів іноземних мов набуває особливої значущості, адже в його основу покладено ідею видозмінення моделі навчання на компетентнісний підхід, володіння основами професійної

взаємодії, встановлення взаємозв'язку загальнокультурної, професійної, іншомовної освіти, а також майбутньої професійної діяльності.

У зв'язку з вищезазначеним виникає необхідність у пошуку нових конструктивних ідей для вирішення проблеми оптимізації та інтенсифікації змісту, форм та методів навчання задля підготовки фахівця, здатного до успішного входження на ринок праці та ефективної професійної діяльності в «Європі знань».

Одним із аспектів підвищення якості професійної підготовки майбутніх учителів іноземних мов є запровадження колаборативного навчання, як один із шляхів оновлення форм та методів навчання.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивчення науково-педагогічної інформації свідчить про те, що різні аспекти теоретичних та практичних засад співробітництва у навчанні стали предметом наукового дослідження багатьох зарубіжних науковців – Dillenbourg, Smith B., MacGregor T., McManus, McGuffin та Olson, Thomas, Funaro, M. Baker A. Blaye та C. O'Malley та інші. Проблемою організації колаборативного навчання займалися такі вчені, як Н. Дементієвська, В. Дьяченко, Х. Лійметс, Н. Морзе, Ж. Піаже, О. Савченко, В. Ягупов, О. Ярошенко та інші [3].

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Аналіз та узагальнення сучасної психолого-педагогічної літератури засвідчує, що у ній відсутнє комплексне висвітлення можливостей та доцільність впровадження у навчальний процес колаборативної форми навчання в процесі формування комунікативної компетентності при підготовці вчителів іноземних мов у вищій школі, що свідчить про те, що проблема підготовки майбутніх фахівців філологічної сфери як суб'єктів учбового процесу професійної підготовки вивчена недостатньо.

Метою статті є висвітлення окремих аспектів впровадження у навчальний процес колаборативної форми навчання під час професійної підготовки майбутніх фахівців філологічної сфери у вищій школі.

Виклад основного матеріалу. Сьогодні освітяни багатьох країн Європи та світу наголошують на тому, що одним із шляхів оновлення змісту освіти й навчальних технологій, узгодження їх із сучасними потребами, інтеграції до світового освітнього простору є орієнтація навчальних програм на компетентнісний підхід та створення ефективних механізмів його запровадження.

Оскільки компетентність у навчанні мов часто асоціюється з поняттям «комунікативна компетенція», а основним викликом часу сьогодення є потреба у спілкуванні та співпраці між різними країнами світу, головною метою при підготовці вчителів іноземних мов визначаємо формування і розвиток умінь іншомовного спілкування студентів у реальних ситуаціях, тобто становлення їхньої іншомовної комунікативної компетентності. В педагогічній науці досить широко досліджуються і різнобічно розглядаються поняття «компетенція» та його співвідношення зі схожим за формою терміном «компетентність», які до цього часу не мають однозначного змісту і визначення. Так, А. В. Хуторський вважає, що «компетенція включає сукупність взаємозв'язаних якостей особи (знань, умінь, способів діяльності, досвіду) і є наперед заданою соціальною вимогою (нормою) до освітньої підготовки учня, необхідної для його якісної продуктивної діяльності в певній сфері» [5, с. 141]. «Компетентність» розглядається як набута характеристика особистості, як складне особистісне утворення, що складається зі знань, умінь і навичок, що дозволяють ефективно функціонувати в певній діяльності, приймати самостійні рішення та діяти, спираючись на отримані знання і досвід. «Комунікативна компетенція» – це знання, уміння та навички, необхідні для розуміння чужих і власних думок, а також для вміння їх застосовувати в різноманітних умовах та з різними комунікантами.

Сьогодні науковці виділяють *традиційні* (сучасні підходи) та *нетрадиційні* підходи до навчання іноземної мови. Серед традиційних підходів найпоширенішими є: когнітивний, інформаційний, інноваційний,

комунікативний, інтуїтивно-свідомий, тематичний, прагматичний. До нетрадиційних підходів відносяться такі, як: проблемно-орієнтоване навчання (problem-based learning), «перевернутий клас» (flipped classroom), навчання з перервами (Space Learning), колаборативне навчання (collaborative learning), міждисциплінарне навчання (interdisciplinary learning) тощо. Саме **колаборативне навчання** (з англ. collaborative learning), яке ми віднесли до нетрадиційних підходів, вносить зміни до сучасного курсу, спрямованого на модернізацію змісту підготовки вчителя іноземних мов.

Колаборативне навчання (або як його ще називають «навчання у співробітництві») є одним із засобів інноваційно-творчого вдосконалення освітнього простору завдяки якому створюються умови для саморозвитку, самовдосконалення й самореалізації особистості. Таке навчання у співробітництві визначається як спільна організація навчання, за якої студенти з різними здібностями та інтересами співпрацюють у малих групах із метою завершення проекту чи вирішення проблеми [8].

Спираючись на дослідження англійських викладачів Gilles R. та Adrian F., з'ясуємо, що «Колаборативне навчання» має британське коріння і стосується проблем підтримки тих, хто навчається, перебуваючи на шляху набуття досвіду професійно спрямованої взаємодії через підвищення їх активності в навчанні [7]. Стратегія колаборативного навчання є поширеною моделлю партнерства у навчанні. Співпраця вимагає розподілу завдань між учасниками робочої групи, де кожен відповідає за окрему частину висвітлення проблеми за подальшого їх результативного поєднання для досягнення поставленої мети [2]. Взаємини між учасниками колаборативної групи детермінуються такими характеристиками, як: демократичність, рівноправність, автономність. Колаборативне навчання, як форма взаємодії під час навчально-виховного процесу потребує від викладачів роботи в команді з колегами, студентами, а також обговорення планів і результатів з викладачем-модератором [1, с. 66].

Згідно з вищезазначеними дефініціями визначаємо своє поняття колаборативного навчання при підготовці вчителів іноземних мов, в основу якого покладено компетентнісний підхід. Воно полягає в організації процесу навчання в малих групах для формування комунікативного потенціалу студентів, який включає комунікативну ерудицію (знання), комунікативний досвід, комунікативні здібності, якості, уміння, навички й настанови, комунікативну техніку, комунікативний стиль спілкування в різних сферах життєдіяльності й життєтворчості з метою самоактуалізації особистості.

Варто зауважити, що поняття «колаборативне навчання» відрізняється від поняття «кооперативне навчання». Кооперативна співпраця вимагає розподілу завдань між учасниками робочої групи, де кожен відповідає за окрему частину висвітлення проблеми за подальшого їх результативного поєднання для досягнення поставленої мети. Колаборативна співпраця включає взаємне залучення учасників до взаємодії за допомогою координованих зусиль для розв'язання проблемних ситуацій [4]. Відома дослідниця Є. Полат вважає, що термін «collaborative learning» стосується іншого, ніж кооперативне навчання, виду діяльності в малій групі, який орієнтується на самостійну роботу та відповідальність тих, хто навчається, у той час як термін «cooperative learning» означає технології, спеціально розроблені американськими педагогами, для етапу формування різноманітних навичок та інтелектуальних умінь у навчальних ситуаціях, більш керованих із боку вчителя. Науковець вважає, що термін «collaborative learning» – це вищий, творчий етап спільної діяльності, а його досягнення можливе лише за рахунок використання «cooperative learning» [6, с. 224–225].

До основних, а також найбільш доцільних форм і методів колаборативного навчання при підготовці майбутніх фахівців філологів відносимо: співбесіда, круглий стіл, фокус-список, анкетування й опитувальники, парне анотування статті, рольова гра, вирішення проблемних ситуацій, головоломка (Jigsaw), візуальне мислення, навчання з перервами, гнучкі п'ятниці, навчання на місці та ін.

Урахування ідеї колаборативного навчання акцентує увагу на системному підході до планування такого навчання з дотриманням певного алгоритму дій, а саме:

1. *Встановлення чітких групових цілей.* Застосування колаборативного навчання передбачає дотримання послідовності при виконанні таких дій, як встановлення групових цілей (одної мети), а також індивідуальної відповідальності кожного учасника навчального процесу. Варто також зазначити, що чітке визначення цілей та завдань дасть змогу заощадити час.
2. *Створення групи середнього розміру.* Ідеальною вважається група середнього розміру – п'ять студентів. Діяльність у невеликих групах (3, або менше студентів) не має достатньої різноманітності і, можливо, не дасть змоги мислити розбіжно (думки кожного учасника навчального процесу різняться). Натомість, негативним моментом вважається те, що у занадто великих групах не всі учасники беруть участь.
3. *Побудова довіри та сприяння відкритому спілкуванню.* Відкрите спілкування є ключовим у реалізації даного виду навчання. Дослідження показали, що емоційні питання та вирішення будь-яких міжособистісних проблем заохочують членів команди ґрунтовно пояснювати поняття один одному, а отже й отримувати більше від спільного навчання, розвивати комунікативну компетентність.
4. *Створення групових ролей для великих завдань.* Ще один важливий етап, який дасть змогу ефективно виконати поставлене завдання, а також заощадити час. Йдеться про поділ складного завдання на частини з подальшим призначенням різних ролей (наприклад: керівник групи, диктофон, репортер, перевірка фактів тощо).
5. *Складання резюме при обговоренні результатів діяльності учасників групи.* Хороший спосіб забезпечити реалізацію колаборативного навчання – це залучення до обговорення результатів спільної роботи. Насправді,

багато дослідників використовують цей метод, щоб оцінити ефективність роботи групи. Якщо результати мають незадовільну оцінку, можуть бути внесені зміни у зміст навчання. Крім того, куратори груп можуть скористатися системою таксономії Блума, аби надалі коригувати конкретні вміння та навички.

6. *Використання реальних проблем.* Експерти вважають, що навчання на основі проектів з використанням питань, котрі стосуються реальних проблем є набагато цікавішими для учасників тієї чи іншої групи. Замість того, щоб витратити час на розробку штучного сценарію, варто звернутися до проблем реального світу, котрі є ближчими і цікавішими для студентів.
7. *Навчання навичок вирішувати проблеми і критично мислити.* Реалізація та вдосконалення таких навичок забезпечується при дотриманні наступної покрокової процедури для розв'язання проблем: визначення мети та цілей завдання; збір даних; генерація варіантів та напрямків дій; оцінка варіантів із використанням даних та цілей; отримання рішення; виконання рішення.
8. *Наявність різносторонніх груп.* Змішані групи, до яких входять талановиті студенти з різним стилем, ідеями та досвідом навчання є найкращими. Учасники таких груп мають можливість навчатися одне від одного та підвищувати свій науковий та інтелектуальний рівні.
9. *Єдність та взаємодія різних типів навчання.* Дослідження свідчать, що колаборативне навчання, яке фокусується на багатому контексті та складних питаннях, робить процес навчання успішним, а отже й породжує мотивацію, що має у своїй основі пізнавальний інтерес, прагнення набути знання, навчитися.

Висновки. Таким чином, за результатами дослідження встановлено, що використання у навчальному процесі колаборативної форми навчання під час професійної підготовки майбутніх фахівців філологічної сфери у вищій школі є одним із засобів інноваційно-творчого вдосконалення освітнього простору, а отже і є доцільним. Впровадження нових методів

та прийомів, в систему колаборативного навчання в процесі формування комунікативної компетентності підвищить мотивацію до навчання у майбутніх вчителів, стимулюватиме самостійність та відповідальність в умовах вирішення певних завдань в групі, розвиватиме навички роботи в команді, відповідальність, прогностичність мислення та творчий підхід до вирішення завдань, дасть змогу зробити довгострокове навчання цікавим, творчим, стимулюватиме студентів до самонавчання, навчить критично й креативно мислити, розвиватиме самовпевненість, саморозвиток, самовдосконалення й самореалізацію.

Література

1. Кожушко С. Стратегії колаборативного навчання у вищому навчальному закладі. *Молодь і ринок*. Дрогобич, 2014. №5 (112). С. 65-70.
2. Лещенко М. П. Колаборативний підхід до розвитку ІКТ-компетентностей учителів і учнів загальноосвітніх навчальних закладів. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2012. №5 (31). URL: <http://www.journal.iitta.gov.ua>.
3. Морзе Н. В., Варченко-Троценко Л. О. Формування навичок ефективної співпраці студентів під час використання вікі-порталу. *Інформаційні технології і засоби навчання*. 2014. Том 40. №2. С. 92-106. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/ITZN_2014_40_2_11.
4. Панфилова А. П. Игротехнический менеджмент. Интерактивные технологии обучения и организационного развития персонала: учебное пособие. Санкт Петербург, 2003. 536 с.
5. Современный толковый словарь русского языка. Сост. Л. Прокофьева. СПб.: Норинт, 2005. 960 с.
6. Теория и практика дистанционного образования. [под. редакцией Е. С. Полат]. Москва, 2004. 414 с.
7. Gilles R., Adrian F. Collaborative Learning: The social and intellectual Outcomes of Learning in Groups. London, 2003.

8. Srinivas H. Collaborative Learning. Collaborative Learning Structures and Techniques. Texas: Teaching Resource Center. URL: <http://www.gdrc.org/kmgmt/c-learn/methods.html>.